

TANULMÁNYOK.

A százéves Hitel.

— Elnöki megnyitó-beszéd a Magyar Irodalomtörténeti Társaság
1930. évi közgyűlésén. —

Írta: VISZOTA GYULA.

A jelen év a magyar nemzet életében fontos évforduló. Száz évvel ezelőtt, 1830 január 31-én jelent meg gróf Széchenyi István „Hitel“ című politikai röpirata, amely új korszakot, a reformkorszakot nyitja meg a magyar történetben, de egyúttal határkövet jelez a magyar költészetben s így irodalomtörténetünk terén is.

Hogy e mű nagy jelentőségét a maga teljességében felfoghassuk, három szempontból kell taglalás alá vennünk: tudnunk kell azt, hogyan keletkezett, mi a tartalma és milyen volt a hatása. Itt ez alkalommal az első kérdéssel foglalkozom és azt fogom bemutatni, hogyan keletkezett a mű és milyen hatásoknak köszönhető, hogy a jelen alakjában látott napvilágot.

Széchenyi az 1825–27-i országgyűlésen lép a reformátori, nemzetnevelő pályára, de nem elégedett meg azzal, hogy az Akadémia megalapításával irányt jelölt meg az addig elhanyagolt magyar nemzetiség fejlesztésére, a Kaszinó és a lóversenyek megalapítása útján pedig az addig parlagon heverő erők egyesítésére. Nem elégedett meg azért, mert az országgyűlésen, a társadalomban utazásai közben szerzett tapasztalataiból mindjobban belátta, hogy a nemzet nagyon hátramaradott, tévhitei szerfölött mély gyökeret vertek, a magyar alkotmány pedig, az egyoldalú privilégiumok miatt fejlődni alig képes, úgyhogy ez állapotok mellett beteljesedik a német Herder jóslata: a magyarság lassanként elsatnyul, elhal környezetében. Ugyanezt a sötét gondolatot fejezte ki a *Hitel* megjelenése évében Kölcsey Ferenc is többek között *Zrínyi* (I.) *dalában*, amikor a magyar népet kereső vándornak így felel:

Vándor állj meg! kores volt anyja vére,
 Más faj állott a kihúnyt helyére.
 Gyöngye fővel, romlott, szívtelen;
 A dieső nép, mely tanult izzadni,
 S izzadás közt hősi bért aratni,
 Névben él csak, többé nincs jelen.

Széchenyi Kölesey költeményét nem ismerhette műve megírásakor, de ismerte Herder jóslatát. Ezt meg akarta akadályozni azzal, hogy reformátori működését kiterjesztette és további célul az ország politikai, törvénykezési reformját tűzte ki. Előbb azonban egy gazdasági kérdésre, a lótenyésztésre vonatkozólag fejtegette ki nézeteit és már ennek keretében, a *Lovakról* c. művében rámutatott mindazon téves felfogásokra, amelyek a magyar lótenyésztés kifejlődését addig gátolták. *Lovakról* c. műve 1828 február 22-én jelent meg s három heti szünet után már újabb nagyobb munkához fogott. 1828 március 19-én értesíti erről volt nevelőjét, akkori jószágigazgatóját, Liebenberg Jánost, ilyképen: „Dolgaim minden nap szaporodnak. Éjjelenként mindazonáltal egy új munkán dolgozgatok, amelynek Titulussa már kész s íme ez: *Emberekéről vagy Boldogság Alapjai*.” Ez a *Hitel* készülésének első nyoma. A legközelebbi nyomot 1828 végén találjuk meg. 1828 dec. 16-án ugyancsak Liebenbergnek így ír: „Gondolja csak, hogy a Cambium Mercantilere nézve akarok kiadni egy kis munkát s ez egészen elfoglalja minden időmet”. Majd néhány nap múlva, december 25-én találkozunk először a mű magyar címével és ugyanitt nyilatkozik arról is, milyennek tervezte Széchenyi a művet. „Alig van időm, hogy önnek írjak, közli megint Liebenberggel; új munkán, a *Hitelről*, dolgozom, már minden anyag egybe van gyűjtve és részben rendezve is, az Ajánlás, az Előszó, Bevezetés, Néhány, a tárgyat megelőző gondolatok, Miért szegényebb a magyar birtokos, mint néki birtokához képest lenni kellene, már úgyszólván készek. Nem gondolja mennyire vágyódom ön után. Döbrönteit csiszol rajta, de csak a szavakon, amelyekkel a legkevesebbet törődöm. Sok más dolgom is van és azt hiszem, 2—3 hónap előtt nem készülök el vele.”

Amint látható, az eszme felbukkanásától az első kialakulásig kilenc hónap telt el. Ezen idő alatt gyűlt Széchenyiben az anyag. Abban a kedvező helyzetben vagyunk, hogy ezt az időt is ellenőrizhetjük. Háromféle kézirat maradt reánk s ezek jól megvilágítják az anyaggyűjtés művét és Széchenyi dolgozási módszerét.

Az első fokon Széchenyi rövid címszavakkal vagy mondatokkal (sokszor hiányos mondatokkal) feljegyezte gondolatait. Ilyen jegyzet (Széchenyi *Gedanken* névvel jelölte meg) két teljes íven maradt meg s a legtöbb jegyzet a *Hitelre* vonatkozott. Ezzel egyidőben a tárgyra vonatkozó gondolatait egy külön ívalakú füzetbe jegyezte fel s e füzetnek e nevet adta: Belső Csend Alapjai. Ezenkívül a fontosabb gondolatait ki is dolgozta s ezeket írnokával külön ívekre (összesen négyre) másoltatta le. E háromfajta feljegyzésekből megfigyelhetjük, milyennek tervezte Széchenyi az anyagot és hogyan alakult ki a mű címe, mottója.

Ily feljegyzések: „Meg kellene írni, mi minden volna jó, s azt az emberek előtt kívánatosná kellene tenni, zavart kelteni, a liberális alkotmányt minden jó alapjának feltüntetni.“ „A népek nagysága sokszor csak egy embertől függ.“ „A polgári erény az alap, s aztán jó az alkotmány.“ „Nincs kereskedés a vámok biztonsága, a kereskedelmi szerződésekbe való befolyás nélkül, tehát representatív alkotmány kell; de épp így nincs valódi gazdaság vagyon és biztonság nélkül, tehát liberális alkotmány szükséges.“ „Könyvet kell írni Magyarországnak mostani állapotjáról és hogy mit kell tenni.“

Ilyen általános megjegyzéseken kívül számos részletkérdést is feljegyez. Ilyenek: „Mi bizonyítja, hogy Magyarország él, és mi, hogy halott.“ „Cselekedeteink legyenek virtusok tanu nélkül; ne szóljunk, de cselekedjünk; hogy magunkban keressük a hibát.“ Feljegyzi, milyen kifogásokat (köpönyegeket) szoktak felhasználni az emberek az egyes felmerült javaslatok elhárítására: „theoriában ez szép, de a praxisban kivihetetlen“, „csak principiumokat kell felállítani“, „ez jó, helyes, de a nemzeti spiritussal ellenkezik“, „én megtenném, de gyermekeim miatt nem tehetem“, „én patriota, de egyszersmind cosmopolita vagyok (azaz egyszerre fehér és fekete).“

Feljegyzi, hogy melyek a magyar alkotmány hibái: 1. hogy a nemesség a végtelenségig elszaporodhat, 2. hogy az országgyűlésen mással képviseltheti magát (a főnemesség), 3. hogy a nemes nem fizet adót, vámot, 4. hogy nincs váltótörvényszék.

Az ország hibáit viszont abban látja: 1. hogy nincs tengere, 2. hogy a Duna nem nyugat felé folyik, 3. hogy nagyon kicsiny a magyarság száma.

A magyar hibája pedig az: 1. hogy hiú és 2. szeret túlzásba menni. Fontos feljegyzések még a következők: „Sok író hiúság-

ból írt és hogy borzadást okozzon, de ez talán nem is nehéz;... „én a valóságra állítom a dolgot“. „Mindennek alapja a kiművelt emberi velő s nem a munka“ — mint Adam Smith mondja, mert a munka csak akkor sikeres, ha a kiművelt emberi velő irányítja.

Kiemeli, hogy a magyar azt szereti, aki dícséri, de az nincs hasznára; megmondja, hogy sokan a hibákat az önzésből származtatják, Széchenyi viszont abból, hogy nem keresi azt ki-ki először magában. Különösen sokszor ír az átvétel hasznosságáról, sőt, hogy a voltaképeni nagy dolgok mind ily átvételek útján erednek; azért hangoztatja egyik feljegyzésében, hogy vegyünk át hasznosat az angoloktól és másoktól és maradjunk magyarok, nem úgy mint most, hogy csak a hibákat vesszük át és elkorcsosodunk.

Van Széchenyinek egy érdekes feljegyzése is arra vonatkozólag, hogy miért tárja fel nyíltan az ország hibáit, „A titkos összeesküvéseknek jó a kezdetük, de gyalázatos a végük, írja, azért kell a reformáláshoz a nap fényében hozzálátni“.

Arra nézve pedig, hogy miért kell feltárni a hibákat, úgy nyilatkozik, hogy „amint az orvoslásnál a pathológián kell kezdeni, úgy kell eljárni egy ország reformálásánál is: „meg kell ismernünk a baj alapokait.“

A mű címére nézve a következő feljegyzéseket találjuk: Boldogság Alapjai, A Nemes Ember, Emberekrül, Belső Csend Alapjai, Magyarokrul, Álom s Valóság, Tévedések, Csekély Időtöltés tán gyengéd haszon, Talán igaz? S ha úgy volna, Töredék s omladék, Gyógyszerek, Vizsgálatok, Kérdések. Éppígy több mottót jegyzett fel, mint: Handeln, wirken sey dein Gebet, The strong resist, the weak despair, Minden ország támasza, talpköve a tiszta erköles.

Ha most ezeket az adatokat egybehasonítjuk a *Hitellel*, arról győződhetünk meg, hogy ha egyikét-másikat szó szerint nem, de mindegyiknek eszméjét megtaláljuk a műben. Mik a *Hitel* alapelemei? A magyar nemesség előítéleteinek, hibáinak kimutatása, cáfolása, ha lehet, nevetségessé tétele; a reformálás ellen felhozott kifogások, aggályoskodások eloszlatása annak hangoztatásával, hogy bizonyos reformok szükségesek boldogulásunkhoz; az önismeretre való nevelés fontos szerepe, mert ez az egyes egyén boldogulásának is az útja, míg ennek hiányából ered az emberi nyomorúságok nagy része. Mindezek taglalása

keretében keserű szatírával jellemzi az elidegenesedett arisztokráciát, a főnemesi ifjak tanulási rendszerét, egyes túlzó magyar szólások (mint az extra Hungariam non est vita) nevetségességét. A mult idők megszokott dicséretének kifogásolása annak hangoztatásával, hogy a jelenre és jövőre legyünk figyelemmel. Ezen támadó részekon kívül vannak a műnek védekező részletei is egyeseknek tényleg kijelentett és füléhez jutott leszólása ellen, t. i. hogy ocsmányolja és nevetségessé teszi hazáját és ilyen részletnek köszönhetjük a mű szállóigévé vált, jóslatszerű befejező sorait. Rámutatva arra, hogy „a mult el-esett hatalmunkból, a jövődönnek urai vagyunk“, ne bajlódjunk azért hiábavaló visszaemlékezésekkel, mondja ki jóslatát: „Sokan azt gondolják: Magyarország — volt; — én azt szeretném hinni: lesz!“ Érdekes, hogy ezt a mondást is megtaláljuk jegyzetei közt így: „On dit que la hongrie a été — je veux croire qu'elle sera. Motto. Molly.“ E feljegyzésnek megoldása a következő: gróf Zichy Ferencné, Ferraris Mária grófnő, becéző néven Molly, Széchenyi naplója szerint többször tett neki szemrehányást 1825—27-i országgyűlési ellenzéki szereplése és gróf Zichy Károlyné iránti szerelme miatt. Egy ily beszélgetés alkalmával nyilatkozhatott a grófné Magyarország jövőjéről sötéten s erre adta Széchenyi a francia választ, mert ez volt a rendes társalgási nyelv a némettel együtt; így jegyezte föl Széchenyi és ennek hatása alatt vette föl később művébe.

Ezek a részletek alkotják a mű keretét, de beleszövődnek nek magába a tárgyalásra kitűzött gazdasági és kereskedésbeli tárgyba is, t. i. miért szegényebb a magyar birtokos, mint birtokához képest lennie kellene, miért nem viragoztathatja fel gazdaságát és miért nincs kereskedésünk. A válasz mindenütt az, hogy a hitel hiánya okozza mind e bajokat.

Kétségtelen, hogy Széchenyi a *Hittel* fel akarta ébresztetni a magyar nemességet lethargiájából, eszméljen rá végre arra az igazságra, hogy kiváltságai gátolják a maga boldogulását, de az ország előhaladását is. Nevetségessé teszi a nemes maradiságát, túlzásait s hogy csak a Corpus Juris minden tudománya és nem veszi észre, hogy az élet elhalad fölötte, pedig ha nem halad az étellel együtt, nemcsak saját boldogulását, de az országét is tönkre teszi.

Valóságos tükör volt a *Hitel* a magyar nemesség számára, hogy meglássa benne elmaradottságát, torz alakját. Olyan e

tekintetben, mint Petőfi „A magyar nemes“ című költeménye, azzal a különbséggel, hogy Széchenyi szelídebb, ő csak nevetésessé teszi a nemesi maradiságot, míg Petőfi maró gúnnyal kipellengérezzi.

A mű címére és mottójára vonatkozó taglalást alábbra hagyva, ezután áttérek annak fejtegetésére, mely körülmények idézték elő azt, hogy a *Hitel* azt az alakot nyerte, amelyben tényleg napvilágot látott.

Elsősorban hatottak Széchenyire közvetlen ismerőseinek és másoknak megjegyzései *Lovakrul* c. művéről. Így 1828 május 1-én azt írja naplójába, hogy sokan szemére vetik, hogy mégsem helyes és igazságos tőle, amikor honfitársait, hazáját nevetésessé teszi, ami különben nem nehéz dolog, Széchenyi azonban megjegyzi, hogy nemcsak igazságos dolog, de kötelesség az önteltség, önző szeretet és hiúság leleplezése és megbüntetése; nevetésesség pedig egyáltalán nem lehet tenui a hazát, ha csak igazán nem nevetéses; egy angol, amerikai a legnagyobb tehetséggel sem tudná hazáját nevetésessé tenni. Ezt a gondolatot tényleg fölvette jegyzetei közé és bekerült a *Hitel*be is (241. l.).

Július 7-én viszont gróf Esterházy Mihályné hasonló megjegyzését örökíti meg, aki szemére hányta, hogy sok igen tiszteltreméltó magyar szerint helytelenül cselekedett Széchenyi, amikor megírta a *Lovakrul* c. művét s figyelmeztette, hogy inkább rontani fog, mint használni és hogy máris átkozzák; amire Széchenyi megjegyzi, hogy megkezdődik reá nézve az a korszak, amelyben mindenkor az legyen a jelszó: Az erős ellenáll, a gyenge kétségbeesik. S így lett a *Hitel* mottója az ismert angol mondás: The strong resist, the weak despair. Másodsorban hatott művének kialakulására fiumei utazása (1828 júl.—aug.). Amikor 1828 július 18-án útnak indul, Pölöskén így jellemzi naplójában az ország állapotát: „Magyarország alkotmánya vagy inkább a paraszt viszonya földesurához nagyon kevésbé van megalapozva, úgyhogy egy szabadelvűen és igazságosan gondolkodó emberre kellemesebb valami más jövedelem, mint egy magyar birtok, mely teli van erdővel, mocsárral, amelynek unalmas, tudatlan, de mégis felfuvalkodott szomszédai vannak és ahol mindenütt bőség váltakozik a szegénységgel.“ Majd július 21-én Fiumében az a megjegyzése, hogy mindenből látja az országnak természetből elárvult helyzetét és szegénységét, — egy teljesen alvó kormányt, romlott, gyermekiesen gyenge főurakat, nyc-

morral küzdő népet. Wesselényinek pedig szeptember 4-én azt írja ezen útvjáról, hogy száz abderitizmusra talát itt s ezeket annak idején hangosan fogja hirdetni is. Széchenyi ezt meg is tette, mint ezt a *Hitel* több részlete mutatja.

Nagy hatással volt harmadsorban a mű kialakulására Széchenyinek pénzügyi helyzete. Széchenyi vagyoni helyzete ez időben némileg kedvezőtlen volt, azért azzal a gondolattal foglalkozott, hogy csokonai birtokát eladja. Fel is kínálta azt báró Sina Györgynek, de ez nem mutatott hajlandóságot a vételre, mert mint mondotta, miért legyen Béctől távol, goromba, előítélettel telt emberek közt eltemetve, inkább foglalkozik Bécsben főhercegekkel, mint a magyar nemesekkel. Nem is tudta Széchenyi a birtokot eladni. Minthogy azonban jószágigazgatója, Liebenberg részére ekkor szerezte meg a magyar nemességet és az erre szükséges Lunkaszprie-i birtok vételárára szüksége volt, azért a bécsi Arnstein és Eskeles bankházhoz fordult 10.000 forintnyi kölcsönért, de a bankház ezt megtagadta tőle. Ezen Széchenyi megsértődött, mert a bankházzal régi összeköttetésben volt s neheztlésének 1828 november 20-án levélben is kifejezést adott és kérte, közöljék vele a hitel megtagadásának igaz okát, mert nem hiszi el a közölt okot, hogy a kért összeg nem áll rendelkezésükre. Ő maga két valószínű okot említ levelében, miért nincs a bankháznál hitele; először is az, hogy a nála gazdagabb magyar mágnások napról-napra szegényednek s óvatosságból magyarral s így vele, nem akarnak összeköttetésbe jutni; ezt megérti, mert az üzletnél a biztonság a fő és biztosítékot a magyar abderitikus viszonyok közt még egy frtra sem tud adni, egyedül becsületét és igazlelkűségét; de másodsor azért nincs hitele, mert megtudták, hogy egyik birtokát el akarja adni, ami rendszerint a birtokos agóniája szokott lenni. A bankház ugyan Széchenyi e levelére azonnal folyósította a kölcsönt, de Széchenyinek kapóra jött az eset s mint Liebenbergnek írja, nagyon örült, hogy ez vele megtörtént, mert pompás anyagot ad készülő könyvéhez. Ez az eset nemcsak azt döntötte el, hogy mi legyen művének címe, de címet adott egy külön fejezetnek is, annak, amely így hangzik: A magyar birtokos szegényebb, mint birtokához képest lennie kellene; sőt megállapította a mű gerincét és azt, hogy minden hiba forrása: a hitel hiánya. Azért nagyon találó egy kiváló esztétikusnak szellemes megjegyzése a *Hitel*ről, hogy az hasonló egy szép angol parkhoz, amelyben az utak mind egy célhoz visznek.

Negyedszer némi buzdító hatással volt a mű további alakulására Széchenynek 1829 július—szeptemberi németországi útja is. 1828 december 25-i feljegyzése óta több alkalommal tesz említést műve készülésétől, hogy már a fele kész, de hogy lassan halad, sőt nincs művével megelégedve, mert gyengének, zavarosnak találja. 1829 márciusában az elkészült részletet Döbrentey, Helmezy Mihály, Kisfaludy Károly nézték át. A megjegyzések azonban csak egyes szavakra szorítkoztak, csak Döbrentey ajánlott több helyütt stiláris változtatásokat, sőt egyes helyeken toldásokat és elhagyásokat, de ezeket Széchenyi a stiláris tanácsokon kívül alig vette figyelembe, Döbrentey fellengző és dicsérő megjegyzéseket is írt a szövegbe, amelyekből kitűnik, hogy a mű nagyon tetszett neki. Helmezy pedig külön levélben fejti ki 1829 június 11-én véleményét. Szerinte „Nemzetünk hibái s rögzött fonák szokásai az értekezési cikkelyekre nézve soha nem voltak lepletlenebbül még eddig s így felfedve; s legdicsőbb az, hogy minden hiba célirányos kitüntetése mellett, mely a tárgy kívánataihoz képest hol simongva harcol, hol enyelegve szurdal, hol alapos orvoslás végett elevenig sebez és vág — mindenütt, kész a segédmod, józan tanács és gyógyszer. Magyarhoz és Magyarinak így ez ügyben tudtommal nem szólott még egy ivadéka Árpádnak, nem így még senki. Itt én jobbadán mindent, habár első pillanatra nem iskolai szigorú módszerben is, de mindent az idő szelleméhez s a virágzó nemzetek díszlő álláspontjához magasztva s korcsolási sérveinkhez illően alkalmazva lelek.“

Hasonló dicsérettel szólt előzőleg (márc. 3) Drescher cenzor is a műnek ama részleteiről, amelyeket Széchenyi cenzúra alá bocsátott. A cenzor szerint a mű nagy feltűnést fog kelteni, Széchenyit meg fogják kövezni, de a mű használni fog; ő elveszti hivatalát, de megadja az imprimatur-t. Ily nyilatkozatok természetesen buzdították Széchenyit, de azért nem lett elbizakodott. Művének kész részleteit féltékenyen őrizve elvitte magával németországi útjára s onnan már augusztus 16-án azt írja jószágigazgatójának, hogy mennél többet utazik és lát, annál világosabban mutatkozik szeme előtt hazája hátramaradottsága; amerre megy és fordul, mindenütt előhaladást lát s ekkor a buta hazai „maradjunk a réginél“ kong nyomorult füleiben. Hazatérte után igyekezett művét befejezni. Néha ugyan kétség fogta el. Így október 3-án, igaz, egy kis operáció után, azt írja, hogy oly érzéssel ír, mintha testamentumát írná; azért fél, hogy műve végső része

inkább koporsószagú lesz, míg a kezdete prédikációhoz hasonlít. 1829 november 8-án igénybe vette munkájában jószágigazgatója segítségét is, de ez is csak a nyelvi készségre vonatkozott s Liebenberg ígérte neki, hogy a magyar nyelvre észrevételeket fog neki küldeni. Ezeket azonban megköszönte, mert művét egyelőre pihentetni akarta. Mégis alig néhány nap múlva, 1829 december 7-én már a nyomdába került.

Széchenyi minden tetteire s így a *Hitel* megírására és kialakulására is a legdöntőbb hatással volt örökös imádszerű szerelme gróf Zichy Károlyné Seilern Crescentia grófnő iránt.

Már 1825 október 22-én az országgyűlés lelegején azt írja a szerelme hatása alatt: „Amióta önt ismerem, másért nem tudok szerelmet érezni és én szerencsém, boldogságomat az erény néhez, de nemes útján fogom keresni; ön már eddig jobb emberté tett; ő, bár csak egyszer honfi- és embertársaimnak igaz szolgálatot tehetnék... az az ön műve volna.“ Néhány hónappal később, 1826 január 30-án azt jegyzi fel naplójába, hogy Crescentia lehet az oka, hogy egy egész nemzet megújulásra vezettség; ő az Amphitrite, aki a sást itatja. 1826 június 6-án pedig így nyilatkozik naplójában: „A szerelem volt, van és lesz cselekedetemnek irányítója, talán akaratomon kívül; némelyek bolondnak vagy ostobának, a legtöbben rossznak fognak tartani, de egyesek tisztelni fognak.“ Amikor Széchenyi 1829-ben az akadémiai pecsétet tervezte, így írt Crescentiához (február 18): „Megküldöm önnek a tudós angol ázsiai társaság levelét, tekintse meg és igyekezzék társaságunknak alkalmas pecsétet kitalálni. Önnek kellene ezt bizonytalannal meghatározni, mert Isten tudja: Ön az előidézője és indító oka; nem szégyenlem ezt megvallani, amint büszke vagyok arra is, hogy Ön tett engem jobb emberré, hogy semmi sem volnék Ön nélkül és bizonytalannal ájultan esnék oda, ha engem elejt.“ Ugyanígy áll a dolog a *Hitel* c. művének is. Az első feljegyzések közt találjuk ezt a jegyzetét: „Szemeim erőt ittak a legtisztább Azur forrásokból, — bátorságot a legnemesebb tekintetekből; egyszeremind szívta boldogságot és halált a felrepedező rózsákból... Érted a legtisztább áldozat sem volt drága nékem, Néked szólt sóhajtásom az Örökkévalóhoz éjfélkor és Néked a nap felvirradásakor könnyeim.“ És ez után feljegyzi, hogy tervbevett művének első könyve e címet viseli majd: Boldogság Alapjai; ugyancsak megjelöli röviden a tartalmat: „dedicatio Louisának (Crescentiának), tévedések, függetlenség“.

A *Hitel* tartalma később változáson ment át, de a Crescentiához való ajánlás megmaradt. Neki szól az, habár a feltűnés elkerülése végett „Honnunk szebblelkű asszonyainak“ ajánlotta. Nem lehet e fennkölt érzésű sorokat elégszer elolvasni.

„Fogadjátok Hazám érdemes Leányai, tisztelem s Szeretetem jeléül ezen kis munkám ajánlását. Vegyétek, bár férfiakhoz illendőbbnek mondják azt sokan, nyájas kegyességgel pártfogástok alá. A Hitelről szólok s a mi belőle foly, a becsület-ről, az adott szó szentségéről, a cselekedetek egyenességéről s így Előttetek sem lehet a tárgy idegenebb, mint előttünk, mert annyi nemes és szép, ami az emberiséget felemeli, a ti nemesek műve. Ti vizitek karjaitokon életbe a kised nevendéket s jó polgárrá nevelitek; a ti nemes tekintetekből szí a férfi lelki erőt s elszánt bátorságot. S ha léte alkonyodik a haza ügyében, ti fontok koszorút hemloka körül. Ti vagytok a polgári erény s nemzetiség védangyala, mely nélkületek, higyjétek, soha ki nem fejlődik, vagy nem sokára elhervad, mert ti vontok minden körül bájta s életet. Ti emelitek egekbe a port, s halhatatlanságba a halandót. Üdvözlét és hála néktek.“

Mint valami óda, oly fennköltlen szárnyalnak ez örökre szép sorok. Széchenyi imádatát örökítette meg ezekben az iránt a nemes lény iránt, aki erényével és bájával elvarázsolta és lelkében kifejlesztette a szép, jó és nemes iránt való vágyódást. Amikor Széchenyi 1830 január 31-én a nyomdából megkapja az első húsz példányt művéből, ezekből február 2-án Crescentiának küldi el az első két példányt.

E két nemes lélek vonzódásának nagy része van Magyarország újjászületése körül. Az erre való kegyeletes és büszke érzéssel megnyitom a Magyar Irodalomtörténeti Társaság rendszeres közgyűlését.